

The Comparison of the Spiritual Intelligence and Self-Concept of Blinds and Sighted High School Girl Students in Tehran

Sayeh Semnianian¹, Anahita khodabakhshi koolae*²

1- Department of Counseling, Branch of Science and Research of Tehran, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Department of Psychology and Education, Faculty of Humanities, Khatam University, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mrs: Anahita khodabakhshi koolae; Email: a.khodabakhshid@khatam.ac.ir

Article Info

Received: Aug 26, 2016

Received in revised form:

Oct 13, 2016

Accepted: Oct 25, 2016

Available Online: Dec 31, 2016

Keywords:

Blinds

Self-concept

Spiritual intelligence

Students

Abstract

Background and Objectives: Spiritual intelligence and self-concept could have a positive influence on inclusive development of high school students. The purpose of this study is to compare the spiritual intelligence and self-concept of blinds and sighted high school girls in Tehran.

Materials & Methods: This research is causal-comparative study. The Statistical population of this research includes all the blind and sighted high school girl students in the Academic year of 1394-95 in Tehran. The studied sample consisted of 50 blinds and 50 sighted high school girls. The blinds were selected using the Purposive sampling and the sighted students by the available sampling. Data were collected using the spiritual intelligence questionnaire of Badiie and self-concept questionnaire of Rogers. Two main statistical methodologies were used in data analysis: descriptive statistics by using frequency distribution, percentage, mean and standard deviation, and inferential statistics using ANOVA. In this study, all relevant ethical issues were considered.

Results: Results revealed that there was a significantly difference between the blinds and sighted groups in spiritual intelligence. The blinds reported significantly higher spiritual intelligence comparing to their sighted peers. However no significant difference in self-concept was observed between two groups.

Conclusion: It is concluded that the perception and the attitude of blind students toward their ability are in high level and are in equal rank to their sighted counterparts.

Please cite this article as: Semnianian S, khodabakhshi koolae A. The Comparison of the Spiritual Intelligence and Self-Concept of Blinds and Sighted High School Girl Students in Tehran J Res Relig Health.2017;3(1): 42- 52

Summary

Background and Objectives: According to the World Health Organization, nearly 38 million people are blind and 110 million have a severe visual impairment worldwide. Over 90 percent of these people live in developing countries (1-3). The obtained results of a five-year longitudinal study by Warren (4), indicate that the absence of visual and auditory information may show a delay in understanding the physical world. In addition, blind children are different from normal children. Studies indicate that spiritual intelligence (5) and self-concept (6) are two issues influencing the well-being of students with visual impairment. In

general, intelligence includes the capacity of thinking, planning, creativity, adaptability, problem solving, reflecting, decision making, and learning. Spiritual Intelligence is a set of capabilities people use spiritual and value-based resources to form and use them so that they can take advantage of for a good performance in daily life (7-9). Self-concept is the answer to "Who am I" (10-11). Forming intimate relationships with others, especially during childhood and adolescence, is one of the factors affecting the development of positive self-concept. However, if the people themselves have flaws, this problem will be doubled (12). Visual impairment causes personal and interpersonal limitations (13); therefore, the objective of the present study was to compare the spiritual intelligence, self-concept of blind

and sighted female students at the second grade of high school in Tehran.

Materials and Methods: This study is a causal-comparative study. The statistical population of the study included all the blind female students at the second grade of high school at Narjes educational complex in the educational region 3 and the sighted female students at the second grade of high school in the same educational region studying in the academic year of 94-95. The questionnaire of Badee', *et al.* (14), and the questionnaire of self-concept by Rogers (1951) were used to collect the data. Badee', *et al.* (14) designed the questionnaire of spiritual intelligence including 42 questions and four sub-scales. The first subscale: general thinking and belief (12 items), the second subscale: the ability to cope and deal with problems (15 items), the third subscale: addressing the moral individualities (8 items), the fourth scale: self-awareness, and love (7 items). Scoring the questionnaire was based on a Likert scale having 5 options of: strongly agree: 5, agree: 4, relatively agree: 3, disagree: 2, strongly disagree: 1. The acquired score range is between 42 and 210. The reliability of the questionnaire was obtained through Cronbach's alpha being 0.85.

Rogers (1951) developed the questionnaire of self-concept to measure individual's self-concept. The questionnaire includes two forms of "A and B". "A" studies the true self and "B" studies the ideal self.

Each of the forms evaluates 25 personality traits. The participants use some signs in one of the scores of the scale to evaluate his personality traits based on the instructions of the form "A" and "B" according to the approach he has on the traits of the questionnaire about himself. Using the Cronbach's alpha, the reliability coefficients of self-Concept for the subscale of true self is 0.71 and it is 0.79 for the ideal self (15).

Results: ANOVA showed a significant difference between the spiritual intelligence of blind and sighted female students ($F = 5.007$, $sig = 0.028$). In addition, there is not a significant difference in the self-concept scores of blind and sighted students based on the results of variance analysis.

Conclusion: The objective of this study was to compare the spiritual intelligence and self concept of blind and sighted female students at the second grade of high school. The findings showed that the spiritual intelligence of blind female students is higher than the spiritual intelligence of sighted female students. The findings are not in line with the study by Khodabakhshi *et al.* (16), because the higher the spiritual intelligence, the easier and the more intuitive the process of seeking meaning is. Moreover, due to lack of vision blind students can take advantage of their intuition in making decisions and finding the policy and meaning of life better, because it was not inferred that the mental health of blind students was higher in comparison to the sighted ones based on their cooperation. It seems that the spiritual intelligence of blind students is higher. However, due to lack of the necessary social skills and physical conditions compared to their counterparts as

well as too much or unnecessary support by their parents and teachers, blind students cannot use their ability of spiritual intelligence.

Furthermore, there is not a significant difference between the self concept of female students at the second grade of high school in the two groups of blind and sighted groups. This finding is line with the results of the studies by Malekitabar *et al.* (17), Fischer and Sousa-Poza (18), and Garaigordobil and Bernarás (19). According to the findings, it can be concluded that education programs and facilities of Exceptional Education Department are of a high quality and it could make up the vacuum caused by the impact of disability on self concept and reduce the differences in self-concept of blind students and their counterparts. However, it was expected that the self-concept score of blind students be less than the sighted ones. In general, it can be concluded that the findings of this study provide the blind students and education professionals with promising strategies since according to the results it has been found that the understanding and attitude of the blind students is higher than their abilities and it is the same as the understanding and attitude of the sighted ones. The results of this study is limited to one sex (female), a special academic year (the second grade of high school), a city (Tehran) and an educational region (region 3) and it makes it difficult to generalize the findings of the study. It is recommended that future researchers train teachers and make them familiar with the new methods of teaching as an important step towards preparing the students to live independently and effectively.

References

1. Rezazadeh H. The Investigation and Comparison of Adjustment Mothers of Special Children and Normative Sample. Tehran, Iran: The Faculty of Psychology and Education of Allameh Tabatabaai University; 2008. (Full Text in Persian)
2. Sarabandi A, Kamali M, Mobaraki H. The Relationship between Impaired Visual Function and Quality of Life of the Blind. *Journal of Research in Rehabilitation*. 2013;8(6):10-5. (Full Text in Persian)
3. Sadeghpour N. Familiarity to Vision Rehabilitation Process. *Journal of Rehabilitation*. 2006;7(3):62-5. (Full Text in Persian)
4. Warren DH. Blindness and early childhood development U.S.A: American foundation for the Blind Blindness and early childhood development; 1997. (Full Text in Persian)
5. Mishra P, Vashist K. A review study of spiritual intelligence, stress and well-being of adolescents in 21st century. *International Journal of Research in Applied Natural and Social Sciences*. 2014;2(4):11-24.
6. Halder S, Datta P. Insights into Self-Concept of the Adolescents Who Are Visually Impaired in India.

International Journal of Special Education. 2012;27(2):86-93.

7. Amram Y. The seven dimensions of spiritual intelligence: An Ecumenical, Grounded Theory. 115th Annual Conference of the American Psychological Association; San Francisco 2007.

8. Gardner H. A case against spiritual intelligence. The international journal for the psychology of religion. 2000;10(1):27-34.

9. Noble K. Spiritual intelligence: A new frame of mind. Advanced Development. 2000;9:1-29.

10. Epstein S. The self-concept revisited: Or a theory of a theory. American psychologist. 1973;28(5):404.

11. Sappington AA. Adjustment: Theory, research, and personal applications: Brooks/Cole Pub Co; 1989.

12. Mattson JL, Ollendick T. Translator: Behpazhooh. Enhancing Children's Social Skills: Assessment and Training. Tehran: Ettelaat Publication; 1988. (Full Text in Persian)

13. Mahmoodi A. A Comparison Between Self-Esteem and Social Skills in Deaf and Blind Secondary Students of Karaj. Journal of Exceptional Education. 2013; 13(117):20-9.(Full Text in Persian)

14. Badee' A, Savaari E, Bagheri Dasht Bozorg N, Latifi V. Construction and Validity Finding of Spiritual Intelligence Inventory. The First National Psychology Conference in Payam Noor university of Tabriz; Tabriz; 2010.(Full Text in Persian)

15. Keihani M. The Role of Computer Games on Changing the Level of Self-Concept and Behavioral Dysfunction in Primary Students of Neyriz City.

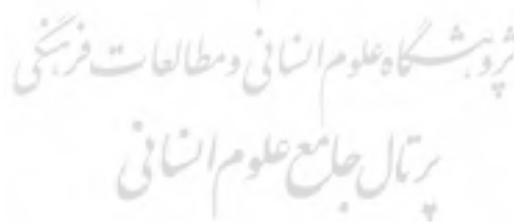
Marvdasht, Iran: The Faculty of Education and Psychology. Marvdasht Azad University; 2010. (Full Text in Persian)

16. Khodabakhshi-koolae A, Esmaeilifar A, Falsafinejad MR. Comparison of life meaning and hopefulness between spinal cord injuries, blinds, and healthy people in Kerman-Iran. IJRN. 2015;1(3):54-64. (Full Text in Persian)

17. Maleki-Tabar A, Khoshkonesh A, Khodabakhshi-Koolae A. Comparing the self- concept and social adjustment among blind and healthy male student. Zahedan J Res Med Sci (ZJRMS). 2012; 13(1): 33. (Full Text in Persian)

18. Fischer JA, Sousa-Poza A. Does job satisfaction improve the health of workers? New evidence using panel data and objective measures of health. 2008.

19. Garaigordobil M, Bernarás E. Self-concept, self-esteem, personality traits and psychopathological symptoms in adolescents with and without visual impairment. The Spanish journal of psychology. 2009; 12(01): 149-60.

مقارنة الذكاء المعنوي ومفهوم الذات للتلميذات المكفوفات البصر والبصيرات في المدارس الثانوية للمرحلة الثانية بطهران

سايه سمنانيان^١، آناهيتا خدابخشى كولايي^{٢*}

١- قسم الإرشاد، فرع العلوم والأبحاث في طهران، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

٢- قسم علم النفس والعلوم التربوية، كلية العلوم الإنسانية، جامعة خاتم، طهران، إيران.

* المراسلات موجهة إلى السيدة آناهيتا خدابخشى كولايي؛ البريد الإلكتروني: a.khodabakhshid@khatam.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: Aug ٢٦، ٢٠١٦
وصول النص النهائي: Oct ١٣، ٢٠١٦
القبول: Oct ٢٥، ٢٠١٦
النشر الإلكتروني: Dec ٣١، ٢٠١٦

الملخص

السابقة و الأهداف: من حيث أنّ الذكاء المعنوي ومفهوم الذات يستطيعان أن يؤثرا على نمو التلاميذ من جميع النواحي، ففي هذا البحث تمت المقارنة على الذكاء المعنوي ومفهوم الذات للتلميذات المكفوفات البصر والبصيرات في المدارس الثانوية للمرحلة الثانية بطهران في السنة الدراسية ١٣٩٥-١٣٩٤ هـ.ش.

الألفاظ الرئيسية:

التلميذات
الذكاء المعنوي
المكفوفة
مفهوم الذات

المواد و الأساليب: تم هذا البحث في النوع العلي والمقارن. يشتمل العدد الإحصائي على كل التلميذات المكفوفات البصر والبصيرات في المدارس الثانوية للمرحلة الثانية بطهران في السنة الدراسية ١٣٩٥-١٣٩٤ هـ.ش. من حيث أنّ عدد التلميذات المكفوفات البصر كان ٥٠ شخصاً، تم اختيار كل التلميذات للدراسة من أجل انخفاض حجم هذا القسم المقصود، وتم أيضاً اختيار ٥٠ تلميذة من البصيرات للبحث. يُطلق لهؤلاء التلميذات المنتخبات (المكفوفات البصر والبصيرات) في هذا البحث، العينات. كانت طريقة أخذ العينات في هذا البحث، بشكل أخذ العينات المتاحة. قد استفيد لتقييم الذكاء المعنوي من استمارة الذكاء المعنوي لعللي بديع وزميلاته (١٣٨٩ هـ.ش) (SI)، ولتقييم مفهوم الذات من استمارة مفهوم الذات لراجرز (١٩٥١ م) (SCQ). وتم تحليل المعطيات بطريقة الإحصاء الوصفي، وفي القسم الاستدلالي بطريقة اختبار تحليل أنوفا. هذا البحث مشتمل على جميع الجوانب الأخلاقية المرتبطة.

المكشوفات: بناءً على النتائج الحاصلة، كان بين الذكاء المعنوي للتلميذات المكفوفات البصر والبصيرات فرق ذو معنى ($P < 0.05$). كان الذكاء المعنوي للتلميذات المكفوفات البصر، بشكل ذي معنى، أكثر من نظيراتهنّ البصيرات؛ لكن لم يكن الفرق حول مفهوم الذات لهذين الفريقين ذا معنى.

النتيجة: تكشف نتائج البحث أنّ إدراك و رؤية التلميذات المكفوفات البصر بالنسبة إلى قدراتهنّ في درجة عالية، ومتساويان مع نظيراتهنّ البصيرات.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Semnanian S, khodabakhshi koolae A. The Comparison of the Spiritual Intelligence and Self-Concept of Blinds and Sighted High School Girl Students in Tehran J Res Relig Health.2017;3(1): 42- 52

مقایسه‌ی هوش معنوی و خودپنداره، در دانش‌آموزان دختر نابینا و بینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم شهر تهران

سایه سمنائیان^۱، آناهیتا خدابخش‌ی کولایی^{۲*}

۱- گروه مشاوره، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲- گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشکده‌ی علوم انسانی، دانشگاه خاتم، تهران، ایران.

مکاتبات خطاب به خانم آناهیتا خدابخش‌ی کولایی؛ پست الکترونیک: a.khodabakhshid@khatam.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۵ شهریور ۹۵

دریافت متن نهایی: ۲۲ مهر ۹۵

پذیرش: ۴ آبان ۹۵

نشر الکترونیکی: ۱۱ دی ۹۵

واژگان کلیدی:

خودپنداره

دانش‌آموزان

نابینا

هوش معنوی

چکیده

سابقه و اهداف: از آنجایی که هوش معنوی و خودپنداره می‌تواند بر رشد همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان مؤثر باشد؛ در این پژوهش، هوش معنوی و خودپنداره‌ی دانش‌آموزان دختر نابینا و بینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم شهر تهران، در سال تحصیلی ۹۴ - ۹۵ مقایسه شده است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌ی است. جامعه‌ی آماری شامل همه‌ی دختران نابینا و بینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم است که در سال تحصیلی ۹۴ - ۹۵ در شهر تهران مشغول به تحصیل بودند. از آنجاکه، تعداد دانش‌آموزان نابینا ۵۰ نفر بود؛ به دلیل حجم پایین این بخش جامعه‌ی هدف، همه‌ی دانش‌آموزان، برای مطالعه در نظر گرفته شدند. بدین صورت که به تعداد متناظر با حجم دختران نابینای در حال بررسی؛ دانش‌آموزان دختر بینا نیز در پژوهش گنجانده شدند. به ۱۰۰ نفر انتخاب شده در این پژوهش (بینایان و نابینایان)، افراد نمونه اطلاق می‌شود. روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر، به صورت نمونه‌گیری در دسترس بوده است. برای سنجش هوش معنوی، از پرسش‌نامه‌ی هوش معنوی علی بدیع و همکاران (۱۳۸۹) (SI)؛ و برای سنجش خودپنداره، از پرسش‌نامه‌ی خودپنداره‌ی راجرز (۱۹۵۱) (SCQ) استفاده شده است. علاوه بر این، تحلیل داده‌ها با روش‌های آمار توصیفی؛ و در بخش استنباطی، با آزمون تحلیل آنوا انجام شده است. این پژوهش تمام موارد اخلاقی مرتبط را رعایت نموده است.

یافته‌ها: براساس نتایج به دست آمده، بین هوش معنوی دانش‌آموزان نابینا و بینا، تفاوت معناداری وجود داشت ($P < 0.05$). بدین صورت که هوش معنوی در دانش‌آموزان دختر نابینا، به صورت معناداری، بیشتر از همتایان بینای آنان بود؛ ولی این تفاوت درباره‌ی خودپنداره‌ی این دو گروه معنادار نبود.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داده که درک و نگرش دانش‌آموزان نابینا نسبت به توانایی‌هایشان در سطح بالایی قرار دارد و هم‌تراز با همتایان بینایشان است.

استناد مقاله به این صورت است:

Semnanian S, khodabakhshi koolae A. The Comparison of the Spiritual Intelligence and Self-Concept of Blinds and Sighted High School Girl Students in Tehran J Res Relig Health.2017;3(1): 42- 52

مقدمه

مطالعه‌ی کودکان استثنایی، مطالعه‌ی تفاوت‌ها است، اما آنان در عین تفاوت، از بسیاری جهات در حد میانگین هستند. افزون‌براین، تعیین عادی یا غیرعادی بودن رفتارهای آنان، به هنجارهای غیرمکتوب جامعه و نیز انتظاراتی که از شاغلان هر نقش اجتماعی می‌رود، بستگی دارد. در مورد کودکان سنین مدرسه، انتظار عمده آن است که بتوانند در خواندن، نوشتن و حساب موفق باشند. البته، مدرسه‌یی که کودک در آن تحصیل می‌کند و همچنین انتظاراتی مدرسه و خانواده، درجه‌ی موفقیت تحصیلی را، تعریف و ارزیابی می‌کند (۱). طبق نظر سازمان جهانی بهداشت، نزدیک به ۳۸ میلیون نفر در سراسر جهان نابینا و حدود ۱۱۰ میلیون نفر در دنیا دارای نقص شدید بینایی هستند. در این بین، بیش از ۹۰ درصد افرادی که از نظر بینایی ناتوانند، در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند (۲). شیوع نابینایی در کشورهای آسیایی در حال توسعه، حدود ۰/۳ تا ۴/۴ درصد، گزارش شده است. اگرچه در کشور ما آمار دقیقی از تعداد نابینایان و کم‌بینایان وجود ندارد، مشاهده‌های کلینیکی در مراکزهای درمانی حاکی از وجود تعداد بسیاری از این افراد است (۳).

کودکان نابینا مجبورند همه‌ی تجربه‌های یادگیری خود را باوجود نداشتن بینایی، به‌دست‌آورند (۲). یافته‌های به‌دست‌آمده از پژوهش طولی وارن^۱ (۴)، بیانگر آن است که در نبود اطلاعات دیداری و شنیداری، احتمال تأخیر در شناخت دنیای فیزیکی وجود دارد و کودکان نابینا و ناشنوا در بخش‌هایی از کنش‌های شناختی‌شان با کودکان عادی تفاوت دارند. از جمله-ی این تفاوت‌ها می‌توان به هوش معنوی و خودپنداره اشاره کرد (۳). پژوهش‌ها حکایت از آن دارند که، هوش معنوی^۲ (۵) و خودپنداره^۳ (۶) دو مقوله‌یی هستند که تأثیر بسزایی در بهزیستی دانش‌آموزان دچار آسیب بینایی دارند. هوش معنوی مجموعه‌یی از توانایی‌هایی است که فرد برای به‌کارگیری و شکل‌دهی منابع معنوی چون ارزش‌ها و باورها، به‌گونه‌یی که به عملکرد خوب روزانه و بهزیستی روانی دست یابد، استفاده می‌کند. هوش نامبرده، شامل پنج حوزه‌ی هوشیاری، لطف حق، معنا، برتری و حقیقت است (۷).

برحسب دانش پایه‌یی که در مورد هوش وجود دارد، هوش، ظرفیتی زیست‌شناختی برای تحلیل انواع خاصی از

اطلاعات است که با روش‌های ویژه‌یی به‌کار می‌رود (۸). به-طور کلی، هوش دربرگیرنده‌ی ظرفیت تفکر، برنامه‌ریزی، خلاقیت، سازگاری، حل مسئله، تأمل‌کردن، تصمیم‌گیری و یادگیری است (۹). این‌ها از ویژگی‌های هوش معنوی نیز به-شمار می‌رود (۱۰ و ۱۳).

زوهار و مارشال^۴ (۱۴) معتقدند هوش معنوی فراهم-کننده‌ی بافت و زمینه‌یی است که هوش‌های دیگر در چهارچوب آن عمل می‌کنند. این کار با ایجاد معنا و راهنمای شهودی و به‌وجودآوردن استدلال خلاق و رویکردی کل‌نگرانه مهیا می‌شود. هوش معنوی، فقط یکپارچه‌سازی معنویت و هوش نیست؛ بلکه بیانگر آمیختگی ویژگی‌ها و علایق معنوی فرد، صفات شخصیتی، توانایی‌های شناختی ویژه و فرایندهای عصب‌شناختی نیز است (۱۳).

هوش معنوی می‌تواند رابطه‌ی فرد را با خودش، دیگران و یا با جهان بزرگ‌تر، در فعالیت‌های روزمره عمیق‌تر کند (۱۱)؛ و به شکلی مستقیم، هوشیارانه و ارادی به رشد روان‌شناختی او کمک کند. این موضوع مستلزم پذیرش مسئولیت خویش، درس‌گرفتن از اشتباه‌های فردی، توانایی بخشیدن و بخشوده شدن و تعهد به تصمیم‌های دخیل در بهزیستی افراد است (۱۵). با تسهیل این فرایندهای دگرگونی‌پذیر، هوش معنوی به افراد این امکان را می‌دهد که با معنا و عمق بیشتری به زندگی خود ادامه دهند (۱۴). براساس پژوهش‌های میسرا و واشیست^۵ (۵)، دو متغیر استرس و رفاه در نوجوانان، با یکدیگر همبستگی معکوس دارند و همچنین تحت تأثیر هوش شناختی^۶، هوش هیجانی^۷ و هوش معنوی هستند؛ دوره‌ی نوجوانی دوره‌ی بسیار مهمی است که می‌توان با آموزش، هوش معنوی را در این دوره، ارتقا داد و در پی آن، از میزان استرس نوجوانان کاست و بر رفاهشان افزود (۱۴). همچنین، لطفی و سیار (۱۶) ادعان کردند که هوش معنوی با سلامت روان ارتباط دارد. بنابراین، این‌طور به‌نظر می‌رسد که می‌باید برای کاهش استرس و افزایش سلامت روان نوجوانان، سازوکارهایی برای افزایش هوش معنوی آنان، در نظر گرفته شود.

خودپنداره پاسخی به سؤال «من کیستم» است. ارزیابی این پاسخ، عزت نفس را می‌سازد (۱۷). اپشتاین^۸ معتقد است خودپنداره، مانند نظریه‌یی علمی است که برای تبیین تجربه-

⁴ Zohar & Marshall

⁵ Mishra & Vashist

⁶ intelligent quotient (IQ)

⁷ Emotional quotient (EQ)

⁸ Epstein

¹ Warren

² Spiritual intelligence

³ Self-concept

انتخاب گروه نمونه‌ی نابینایان، تعداد ۵۰ دانش‌آموز بینا انتخاب شدند. آنان با توجه به سن، مقطع تحصیلی و وضعیت اجتماعی-اقتصادی، با گروه نابینا هم‌تاسازی گروهی شدند. پرسش‌نامه‌ها به‌صورت بینایی و بریل، چاپ شد و با همکاری نیروی انسانی، برای تکمیل به‌صورت انفرادی، به‌مدت ۱۵ دقیقه، در اختیار تک‌تک دانش‌آموزان قرار گرفت. برای جمع‌آوری اطلاعات پژوهش، از پرسش‌نامه‌های زیر استفاده شد.

۱. پرسش‌نامه‌ی هوش معنوی: این پرسش‌نامه را، که شامل ۴۲ سؤال و ۴ خرده‌مقیاس است، بدیع و همکاران (۲۱) تدوین کرده‌اند. (خرده‌مقیاس اول: تفکر کلی و بُعد اعتقادی (۱۲ سؤال)، خرده‌مقیاس دوم: توانایی مقابله و تعامل با مشکل‌ها (شامل ۱۵ سؤال)، خرده‌مقیاس سوم: پرداختن به سجایای اخلاقی (شامل ۸ گویه)، خرده‌مقیاس چهارم: خودآگاهی، عشق و علاقه (شامل ۷ گویه)). نمره‌گذاری این پرسش‌نامه، بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌یی، از کاملاً موافق: ۵، موافق: ۴، تا حدودی: ۳، مخالف: ۲، کاملاً مخالف: ۱، نمره‌دهی می‌شود. دامنه‌ی نمره‌های اکتسابی بین ۴۲ تا ۲۱۰ است. پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ، ۰/۸۵ بیان شده است. همچنین، برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه‌ی یاد شده، نمره‌ی آن با نمره‌ی سؤال‌های ملاک، همبسته؛ و مشخص شد رابطه‌ی مثبت و معناداری بین آن‌ها وجود دارد ($r=0/55$ و $p=0/0001$) که نشان می‌دهد پرسش‌نامه‌ی هوش معنوی، اعتبار لازم را دارد.

۲. پرسش‌نامه‌ی خودپنداره: این پرسش‌نامه را، راجرز (۱۹۵۱) برای سنجش میزان خویشتن‌پنداری افراد، ساخته و دارای دو فرم «الف و ب» است. فرم الف، نگرش فرد نسبت به خود واقعی؛ و فرم ب، نگرش فرد نسبت به خود ایده‌آل را می‌سنجد. هر یک از این فرم‌ها، ۲۵ صفت شخصیتی را ارزیابی می‌کند. آزمودنی با توجه به نگرشی که درباره‌ی هر یک از صفات مطرح شده در این پرسش‌نامه درباره‌ی خود دارد، با گذاشتن علامت در یکی از نمره‌های مقیاس، ویژگی‌های شخصیتی خود را برحسب دستورالعمل فرم «الف» و «ب» ارزیابی می‌کند. فاصله‌ی بین هر یک از این صفت‌های متضاد، با مقیاسی ۷ درجه‌یی نمره‌گذاری می‌شود. ضریب‌های پایایی مقیاس خودپنداره، با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف، برای خرده‌مقیاس خودواقعی، به‌ترتیب ۰/۷۱ و ۰/۵۰؛ و برای خرده‌مقیاس خودآرمانی، به‌ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۷۳؛ گزارش شده است. به‌علاوه، روایی به‌دست‌آمده‌ی دو خرده-مقیاس خودواقعی و خودآرمانی نیز، به ترتیب ۰/۵۱ و ۰/۴۹

های شخصی ساخته می‌شود. این نظریه‌ی خودپنداره باید تجربه‌ها را توجیه؛ و به کسب تجربه‌های لذت‌بخش کمک کند؛ مانع تجربه‌های ناخوشایند شود و عزت نفس را به حداکثر برساند. وقتی آدمیان با اطلاعات جدیدی مواجه شوند که با خودپنداره‌ی آنان ناهماهنگ است، باید نظریه‌ی خود را اصلاح کنند و یا اینکه، آن اطلاعات را نادیده بگیرند (۱۸). بدون رفتار اجتماعی مطلوب و سازگار، بسیاری از نیازهای اساسی انسان تأمین نمی‌شود. افزون‌براین، به‌سبب منطبق‌نبودن با شرایط و موقعیت‌های مختلف، جامعه، فرد را به‌شدت طرد می‌کند و در پی آن، تعامل‌های اجتماعی وی نیز کاهش می‌یابد. از آنجاکه برقراری روابط صمیمانه با دیگران، به‌ویژه در دوران حساس کودکی و نوجوانی، از عامل‌های تأثیرگذار بر رشد خودپنداره‌ی مثبت است، می‌توان گفت خودپنداره‌ی هر فردی که روابط اجتماعی گسترده‌ی مطلوبی ندارد، به‌طور مثبت شکل نمی‌گیرد. حال اگر این افراد خود دارای نقص باشند، این مشکل دو چندان می‌شود (۱۹). نقص بینایی موجب محدودیت در ارتباط‌های فردی و میان فردی می‌شود. نابینایی پیامدهای روانی، عاطفی، شناختی و اجتماعی خاص خود را دارد. شناخت این پیامدها می‌تواند معلمان را در برخورد مناسب با این گروه از دانش‌آموزان و هدایت آنان یاری کند. در صورتی که این برخوردها ادامه داشته باشد، موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی، مانند حل مسئله می‌شود، که این امر خودپنداره را بهبود می‌بخشد (۲۰). هالدر و داتا^۱ (۶) معتقدند تفاوت‌های بارزی در نوجوانان بینا و نابینا، در خودپنداره، ظاهر فیزیکی، محبوبیت، رضایت و خرسندی وجود دارد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف مقایسه‌ی هوش معنوی و خودپنداره در دانش‌آموزان دختر نابینا و بینای دوره-ی دوم متوسطه‌ی شهر تهران، انجام شده است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌یی است. جامعه‌ی آماری، شامل همه‌ی دانش‌آموزان دختر نابینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم آموزش و پرورش منطقه‌ی ۳ (مجتمع آموزشی نرجس) و همه‌ی دانش‌آموزان دختر بینای همان پایه و منطقه است که در سال تحصیلی ۹۴-۹۵، مشغول به تحصیل بودند. تعداد دانش‌آموزان نابینا ۶۲ نفر بود که از طریق جدول کرجسی و مورگان، ۵۰ نفر برای گروه نمونه، انتخاب شدند. پس از

¹ Halder & Datta

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد رشته‌ی تحصیلی، در دو گروه دانش‌آموزان نابینا و بینا

پایه‌ی تحصیلی	گروه		جمع
	نابینا	بینا	
فراوانی	۳	۱۹	۲۲
درصد	۷/۵	۳۸	۲۴
فراوانی	۵	۱۰	۱۵
درصد	۱۲/۵	۲۰	۱۶/۷
فراوانی	۳۲	۲۱	۵۳
درصد	۸۰	۴۲	۵۸/۹
فراوانی	۴۰	۵۰	۹۰
درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۳. ویژگی‌های توصیفی نمونه‌ی مورد مطالعه، در مقیاس هوش معنوی دو گروه دانش‌آموزان نابینا و بینا

گروه نمونه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
نابینا	۴۰	۱۴۰/۵۵	۱۲/۱۸
بینا	۵۰	۱۳۲/۹۷	۱۷/۳۶

میانگین ۱۴۰/۵۵ دانش‌آموز دختر نابینا و ۱۳۲/۹۷ دختر بینا، نشان می‌دهد میزان هوش معنوی دختران نابینا در حد متوسط؛ و هوش معنوی دختران بینا، نزدیک به متوسط است. انحراف استاندارد ۱۲/۱۸ در دانش‌آموزان نابینا و ۱۷/۳۶ در دانش‌آموزان بینا، نشان می‌دهد میزان پراکندگی داده‌های میانگین در گروه نابینایان، کمتر از بینایان است. علاوه‌براین، پیش‌فرض‌های انجام آزمون تحلیل واریانس نیز انجام شد. با توجه به تصادفی بودن نمونه‌های گرفته شده، اسمی بودن متغیر مستقل و فاصله‌ی بودن متغیر وابسته، فقط به بررسی همسانی واریانس جوامع با استفاده از آزمون لئون^۱، پرداخته شد. با توجه به مقدار آماره، لئون برای فرضیه‌ی اول ۲/۰۵۱؛ و برای فرضیه‌ی دوم ۰/۲۹۴؛ و بزرگ‌تر بودن مقدار آن از ۰/۰۵؛ به-دست آمد. فرضیه‌ی همسانی واریانس‌ها نیز برای هر دو فرضیه برقرار است.

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل واریانس دو نمونه‌ی مستقل، درباره‌ی هوش معنوی بر حسب وضعیت بینایی

هوش معنوی		وضعیت بینایی
هوش معنوی	میانگین	
	آزمون آماری	نابینا
F=	۵/۰۰۷	۱۴۰/۵۵
Sig=	۰/۰۲۸	۱۳۲/۹۷
		بینا

گزارش شده است (۲۲). ضریب‌های پایایی مقیاس خودپنداره، با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف، برای کل مقیاس، به ترتیب ۰/۵۸ و ۰/۶۲؛ برای خرده‌مقیاس خودواقعی، به ترتیب ۰/۵۷ و ۰/۴۸؛ و برای خرده‌مقیاس خودآرمانی، به ترتیب ۰/۵۹ و ۰/۵۰ است. به‌علاوه، روایی مقیاس خودپنداره ۰/۲۹، کل مقیاس ۰/۳۳، خرده‌مقیاس خودواقعی و خودآرمانی ۰/۲۸، محاسبه شده که حاکی از روایی سازه‌ی این مقیاس است (۲۳). در نهایت، داده‌های پژوهش، با روش‌های آمار تحلیل واریانس یک‌راهه تجزیه و تحلیل شد. پس از انتخاب نمونه‌ها، برای شروع مطالعه رضایت آزمودنی‌ها جلب شد و به آنان اطمینان داده شد که اطلاعات آنان محرمانه خواهد ماند.

یافته‌ها

در این پژوهش، بخش توصیفی شامل توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، جدول توزیع فراوانی، نمودارهای آماری و شاخص‌های مرکزی و پراکندگی است. بخش دوم شامل تجزیه و تحلیل داده‌ها، مبتنی بر استنباط آماری است. در این پژوهش، با توجه به ماهیت فرضیه‌ها، اهداف پژوهش و لزوم بررسی تأثیر یک یا چند متغیر مستقل اسمی (یا ترتیبی) بر یک متغیر وابسته فاصله‌ی (یا نسبی)، داده‌های به‌دست‌آمده، با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه تجزیه و تحلیل شد. توزیع فراوانی درصدی دو گروه، در جدول‌های شماره‌ی ۱ و ۲؛ و مقایسه‌ی هوش معنوی آنان در جدول شماره‌ی ۳ گنجانده شده‌است:

جدول شماره‌ی ۱. توزیع فراوانی و درصد پایه‌ی تحصیلی در دو گروه دانش‌آموزان نابینا و بینا

پایه‌ی تحصیلی	گروه		جمع
	نابینا	بینا	
فراوانی	۱۶	۳۲	۴۸
درصد	۴۰	۶۴	۵۳/۳
فراوانی	۱۲	۱۳	۲۵
درصد	۳۰	۲۶	۲۷/۸
فراوانی	۱۲	۵	۱۷
درصد	۳۰	۱۰	۱۸/۹
فراوانی	۴۰	۵۰	۹۰
درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

¹ Leven

بود. یافته‌ها نشان می‌دهد، بین هوش معنوی دانش‌آموزان دختر نابینا و بینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم، تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، مشخص شد هوش معنوی دانش‌آموزان دختر نابینا، بالاتر از هوش معنوی دانش‌آموزان دختر بینا است. این یافته، با پژوهش خدابخشی کولایی و همکاران (۲۴)، مبنی بر اینکه نمره‌ی میانگین معناجویی در افراد بینا بالاتر از افراد نابینا است، ناهمسو است؛ زیرا هر چه هوش معنوی بالاتر باشد، فرایند معناجویی به‌شکلی آسان‌تر و شهودی انجام می‌شود و همچنین، دانش‌آموزان نابینا به‌دلیل نداشتن بینایی، بهتر می‌توانند از شهود خود در انجام تصمیم‌گیری‌ها و یافتن خط‌مشی و معنای زندگی خود بهره ببرند. علاوه‌براین، نتیجه‌ی این مطالعه، با پژوهش لطفی و سیار (۱۶)، مبنی بر اینکه بین هوش معنوی و سلامت روان، رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد، نیز ناهمسو است؛ زیرا میزان سلامت روان بالا، از نحوه‌ی همکاری دانش‌آموزان نابینا نسبت به هم‌تایان بینا، استنباط نشد. به نظر می‌رسد دانش‌آموزان نابینا توانایی هوش معنوی بالا داشته باشند؛ اما به‌دلیل نداشتن مهارت‌های اجتماعی لازم و کمبودهایی که به‌سبب شرایط فیزیکی در قیاس با هم‌تایان خود دارند و همچنین به‌دلیل حمایت‌های بیش از اندازه یا کمتر از حد ضرورت والدین و اولیای مدرسه، از این توانایی خود، به‌خوبی استفاده نمی‌کنند.

بر اساس نتایج آماری، بین خودپنداره‌ی دانش‌آموزان دختر دوره‌ی متوسطه‌ی دوم، در دو گروه نابینا و بینا تفاوت معناداری وجود ندارد و این یافته با نتایج پژوهش ملکی‌تبار و همکاران (۲۵)، قمرانی و نوری (۲۶) و همچنین با تحقیق هالدر و داتا (۶) و فیشر و سوسا - پوزا^۱ (۲۷) همسو است. همچنین، گارایگوردوبیل و برنارز^۲ (۲۸) در پژوهش خود، در جامعه‌ی اسپانیایی، به این نتیجه دست یافتند که بین خودپنداره و عزت نفس در دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا، با دانش‌آموزان بینا تفاوت معناداری وجود ندارد.

با توجه به اینکه تفاوتی بین خودپنداره‌ی دانش‌آموزان نابینا و بینا دیده نشد، می‌توان به‌طور ضمنی نتیجه گرفت که آموزش‌ها، امکانات و برنامه‌های سازمان آموزش‌وپرورش استثنایی، دارای کیفیت بالایی است و توانسته خلأ ناشی از تأثیر معلولیت بر خودپنداره را جبران کند و به کاهش تفاوت‌های خودپنداره‌ی دانش‌آموزان نابینا و هم‌تایان بینایشان بینجامد. این در حالی است که انتظار می‌رفت، نمره‌ی

داده‌های مندرج در جدول شماره‌ی ۴، نشان می‌دهد میانگین هوش معنوی، برحسب وضعیت بینایی پاسخگویان، تفاوت معناداری دارد. بنابراین، فرضیه‌ی موردنظر، مبنی بر وجود تفاوت معنادار در هوش معنوی دانش‌آموزان دختر بینا و نابینا تأیید می‌شود.

جدول ۵. ویژگی‌های توصیفی نمونه‌ی مورد مطالعه در مقیاس

خودپنداره، در دو گروه دانش‌آموزان نابینا و بینا

گروه نمونه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
نابینا	۴۰	۱۰/۵۰	۳/۱۱۵
بینا	۵۰	۹/۹۴	۳/۹۷۶
جمع	۴۵	۱۰/۱۹	۳/۶۱۰

انحراف ۳/۱۱۵ برای نابینایان و ۳/۹۷۶ برای بینایان، بدین معنا است که میزان پراکندگی داده‌ها، حول محور میانگین، در هر دو گروه بالا است؛ یعنی نمونه‌ی مورد مطالعه دارای تجانس کمی است.

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل واریانس دو نمونه‌ی مستقل، درباره‌ی

خودپنداره، برحسب وضعیت بینایی

وضعیت بینایی	خودپنداره	
	میانگین	آزمون آماری
نابینا	۱۰/۵۰	F= ۰/۵۳۱
بینا	۹/۹۴	Sig=۰/۴۶۸

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره‌ی ۶، که نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه را نشان می‌دهد، می‌توان گفت میانگین خودپنداره، برحسب وضعیت بینایی پاسخگویان، تفاوت معناداری را نشان نداده و آماره‌ی F در سطح معناداری ۰/۰۵، برآورد شده است؛ بنابراین، میانگین خودپنداره در پاسخگویانی که نابینا و یا بینا هستند متفاوت نیست؛ بدین معنا که میزان خودپنداره در هر دو گروه دانش‌آموزان دختر بینا و نابینا، دارای یکسانی آماری است؛ و با توجه به معکوس بودن میزان خودپنداره در پرسش‌نامه؛ و خودپنداره‌ی واقعی در پرسش‌نامه‌ی راجرز، می‌توان گفت که در هر دو گروه دانش‌آموزان دختر بینا و نابینا، میزان خودپنداره پایین است.

بحث

هدف از انجام این پژوهش، مقایسه‌ی هوش معنوی و خودپنداره در دانش‌آموزان دختر نابینا و بینای دوره‌ی متوسطه‌ی دوم

¹ Fischer & Sousa-Poza

² Garaigordobil and Bernarás

قدردانی

این مقاله، برگرفته از پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مشاوره‌ی خانم سایه سمانیان (نویسنده‌ی اول)، فارغ‌التحصیل روش‌نند دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران در سال ۱۳۹۴ است. از همکاری تمامی دانش‌آموزان روش‌نند عزیز و همچنین، معلمان و مدیران محترم مدرسه‌های نابینایان و دانش‌آموزان بینای منطقه‌ی ۳ آموزشی شهر تهران، سپاسگزاریم.

References

1. Rezazadeh H. The Investigation and Comparison of Adjustment Mothers of Special Children and Normative Sample. Tehran, Iran: The Faculty of Psychology and Education of Allameh Tabatabaiee University; 2008. (Full Text in Persian)
2. Sarabandi A, Kamali M, Mobaraki H. The Relationship between Impaired Visual Function and Quality of Life of the Blind. Journal of Research in Rehabilitation. 2013; 8(6):10-5. (Full Text in Persian)
3. Sadeghpour N. Familiarity to Vision Rehabilitation Process. Journal of Rehabilitation. 2006;7(3):62-5. (Full Text in Persian)
4. Warren DH. Blindness and early childhood development U.S.A: American foundation for the Blind Blindness and early childhood developmen; 1997. (Full Text in Persian)
5. Mishra P, Vashist K. A review study of spiritual intelligence, stress and well-being of adolescents in 21st century. International Journal of Research in Applied Natural and Social Sciences. 2014;2(4):11-24.
6. Halder S, Datta P. Insights into Self-Concept of the Adolescents Who Are Visually Impaired in India. International Journal of Special Education. 2012; 27(2): 86-93.
7. Amram Y. The seven dimensions of spiritual intelligence: An Ecumenical, Grounded Theory. 115th Annual Conference of the American Psychological Association; San Francisco 2007.
8. Gardner H. A case against spiritual intelligence. The international journal for the psychology of religion. 2000;10(1):27-34.
9. Noble K. Spiritual intelligence: A new frame of mind. Advanced Development. 2000;9:1-29.
10. Emmons RA. Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. The International Journal for the psychology of Religion. 2000;10(1):3-26.

نتیجه‌گیری

خودپنداره‌ی دانش‌آموزان نابینا از همتایان بینای خود پایین‌تر باشد.

در مجموع می‌توان اذعان داشت که یافته‌های این پژوهش، رهیافت‌های نویدبخشی را فراروی دانش‌آموزان نابینا و متخصصان تعلیم و تربیت قرار می‌دهد؛ چراکه در پرتو نتایج این پژوهش مشخص شد که درک و نگرش دانش‌آموزان نابینا نسبت به توانایی‌هایشان در سطح بالایی قرار دارد و هم‌طراز با همتایان بینایشان است. امید است با افزایش پژوهش‌هایی از این دست، امکان تعمیم این یافته به کل جامعه‌ی نابینایان این مرزوبوم، میسر شود.

از محدودیت‌های این پژوهش، مشکل‌های اولیه در برقراری ارتباط با گروه دانش‌آموزان نابینا بود. به دلیل اینکه در طول سال تحصیلی، بسیاری از دانشجویان برای انجام پایان‌نامه‌های خود به آنان مراجعه می‌کنند و همچنین به دلیل تعداد بالای سؤال‌های پرسش‌نامه‌ها، رغبت چندانی به همکاری نداشتند؛ در نتیجه پس از دادن ۵۰ پرسش‌نامه، تنها ۴۰ پرسش‌نامه پاسخ داده شد. محدود بودن جامعه‌ی آماری به دانش‌آموزان یک جنس (دختر)، یک دوره‌ی تحصیلی خاص (متوسطه‌ی دوم)، یک شهر (تهران) و منطقه‌ی آموزشی (منطقه‌ی ۳)، تعمیم‌پذیری یافته‌های پژوهش را با دشواری روبه‌رو می‌کند. از آنجایی که این مطالعه به صورت مقطعی انجام شده است، نمی‌تواند دلایل سببی و روش‌های بهبود و ارتقای هوش معنوی و خودپنداره‌ی دانش‌آموزان دچار آسیب بینایی را تبیین کند. به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که از طریق آموزش مربیان و معلمان و آشنا کردن آنان با شیوه‌های جدید آموزشی، گام مهمی در جهت آماده کردن این دانش‌آموزان برای زندگی در جامعه بردارند. از آنجایی که، حمایت‌های بیش از اندازه‌ی والدین نوجوانان دچار آسیب بینایی، به تمامیت روانی آنان آسیب می‌رساند؛ پیشنهاد می‌شود والدین این افراد، آموزش‌هایی را در زمینه‌ی نیازهای نوجوانان و نحوه‌ی روبه‌رو شدن با مشکل‌های فرزندانشان، دریافت کنند. با توجه به محدودیت‌های سنی، جنسی، پایه‌ی تحصیلی و جغرافیایی دانش‌آموزان مورد مطالعه، توصیه می‌شود این تحقیق، روی گروه‌های سنی، جنسی، تحصیلی و جغرافیایی دیگر نیز انجام شود.

11. Sisk DA, Torrance EP. Spiritual intelligence: Developing higher consciousness: Creative Education Foundation Press; 2001.
12. Nasel D. Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence a Consideration of Traditional Christianity and New Age individualistic Spirituality 2004.
13. King DB. Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure: ProQuest; 2008.
14. Zohar D, Marshall I, Marshall I. SQ: Connecting with our spiritual intelligence: Bloomsbury Publishing USA; 2000.
15. Vaughan F. What is spiritual intelligence? Journal of humanistic psychology. 2002;42(2):16-33.
16. Lotfi M, Sayyari S. The Relationship Between Spiritual Intelligence and Psychological Health in over 15 People in Behshahr. Behshahr, Iran: Payam Noor University; 2008. (Full Text in Persian)
17. Epstein S. The self-concept revisited: Or a theory of a theory. American psychologist. 1973;28(5):404.
18. Sappington AA. Adjustment: Theory, research, and personal applications: Brooks/Cole Pub Co; 1989.
19. Mattson JL, Ollendick T. Translator: Behpazhooh. Enhancing Children's Social Skills: Assessment and Training. Tehran: Ettelaat Publication; 1988. (Full Text in Persian)
20. Mahmoodi A. A Comparison Between Self-Esteem and Social Skills in Deaf and Blind Secondary Students of Karaj. Journal of Exceptional Education. 2013; 13(117): 20-9. (Full Text in Persian)
21. Badee' A, Savaari E, Bagheri Dasht Bozorg N, Latifi V. Construction and Validity Finding of Spiritual Intelligence Inventory. The First National Psychology Conference in Payam Noor university of Tabriz; Tabriz; 2010. (Full Text in Persian)
22. Keihani M. The Role of Computer Games on Changing the Level of Self-Concept and Behavioral Dysfunction in Primary Students of Neyriz City. Marvdasht, Iran: The Faculty of Education and Psychology. Marvdasht Azad University; 2010. (Full Text in Persian)
23. Corey G. Theory and practice of counseling and psychotherapy: Nelson Education; 2015.
24. Khodabakhshi-koolae A, Esmaeilifar A, Falsafinejad MR. Comparison of life meaning and hopefulness between spinal cord injuries, blinds, and healthy people in Kerman-Iran. IJRN. 2015; 1(3): 54-64. (Full Text in Persian)
25. Maleki-Tabar A, Khoshkonesh A, Khodabakhshi-Koolae A. Comparing the self- concept and social adjustment among blind and healthy male student. Zahedan J Res Med Sci (ZJRMS). 2012; 13(1): 33. (Full Text in Persian)
26. Ghomrani A, Noori, Sh. The comparison of self-concept and its elements between blind and unblind students. Journal of exceptional education. 2005; 45: 2-6. (Full Text in Persian)
27. Fischer JA, Sousa-Poza A. Does job satisfaction improve the health of workers? New evidence using panel data and objective measures of health. 2008.
28. Garaigordobil M, Bernarás E. Self-concept, self-esteem, personality traits and psychopathological symptoms in adolescents with and without visual impairment. The Spanish journal of psychology. 2009; 12(01): 149-60.